

Dediščina osmih desetletij Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU – ob 80-letnici

Ob razgrinjanju delovanja Inštituta, ki je začel s svojim delom že pred 2. svetovno vojno, je težko zajeti vso arhivsko, raziskovalno, mednarodno in drugo dejavnost ter vse dosežke, ki so sedaj že zapisani v zgodovinskem, kulturnem in znanstvenem spominu. Zato bo ta prispevek poskus potovanja po časovnih in drugih mejnikih, ki so najbolj zaznamovali inštitutski historiat.

Začetki s Francetom Maroltom

Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU, najstarejši Inštitut ZRC SAZU, je bil ustanovljen 15. oktobra 1934 in se je ime-

France Marolt. Iz fotoarhiva GNI.

noval »Inštitut za raziskovanje glasbene folklore« (kasneje Folklorni inštitut). Ustanovila ga je Glasbena matica, idejni ustanovitelj in prvi predstojnik je bil France Marolt.

V poglavju B Ustanovne listine (uvezane v Zapisnik seje GM oziroma pisnega dogovora med Karlom Mahkoto in Francetom Maroltom, datiranega 21. avgusta 1934) je zapisano, da: »Bo treba sestaviti čim popolnejšo zbirko slovenske glasbene folklore [...], to je zbrati vse dosegljive zapise narodnih pesmi [...], zbrati material urediti in katalogizirati ter raziskati.« Pomembnejša delovna naloga pa je bila naslednja: »Treba bo zapisovati in fonografirati folklorno gradivo po neraziskanih ali premalo izkoriščenih okrožjih slovenskega etničnega ozemlja [...].« (več glej Kumer 1984 in Cigoj Krstulović 2014).

Prvi prostori so bili na Vegovi ulici 5, kjer je Inštitut dobil prostor v sobi št. 6, stroške za njegovo delovanje pa sta si delili GM in Filharmonična družba. Že leta 1935 se je začelo sodelovanje s tujimi ustanovami, in sicer z Nemškim arhivom ljudskih pesmi (Deutsches Volksliedarchiv, Freiburg). Leta 1939 je Inštitut pridobil prve zbirke ljudskih pesmi, kot so Kokošarjeva, Pleiweissova, Krekova zbirka, zbirko časopisa *Naša moč*, kot tudi več manjših zbirk, kar je pomenilo, da se je kmalu začela temeljna dejavnost Inštituta kot ustanove, ki hrani in raziskuje slovensko ljudsko duhovno kulturo.

Inštitut se je nenehno selil in imel finančne težave, nihče ga ni želel popolnoma prevzeti. Glasbena matica je v aprilu 1940 sklenila predlagati prosvetnemu oddelku banske uprave, Etnografskemu muzeju, Akademiji za umetnost (AZU), rektoratu Univerze, Glasbeni akademiji in Slovenski matici, da naj se porazdelijo izdatki za Folklorni inštitut in tako naj bi se ta lahko razširil. Odgovori ustanov niso bili pozitivni, zato je Glasbena matica prepustila Inštitut banski upravi in ji to sporočila z dopisom 21. junija 1940. Banska uprava je Inštitut spremenila v poseben referat svojega prosvetnega oddelka. Inštitut je svoje domovanje nato zamenjal še večkrat, deloval je v prostorih na Starem trgu 34, na Bregu 6, Mestnem trgu 18, na Wolfovi 8 in sedaj na Novem trgu 5.

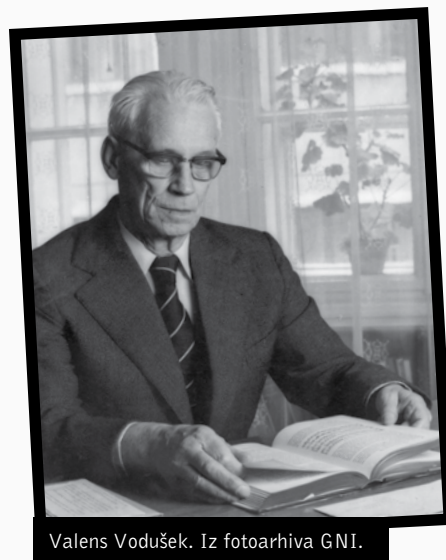
Inštitutski prostori na Wolfovi 8.

Obdobje po drugi svetovni vojni

Ko je prosvetno ministrstvo 6. decembra 1945 izdalo odlok, naj se 1. januarja 1946 GNI priključi Akademiji za glasbo, je profesor na Akademiji dr. Dragotin Cvetko prosil Marolta, naj izdela pravilnik za »Folklorni odsek znanstvenega oddelka,« ki se je nato preimenoval v »Zgodovinsko folklorni oddelek,« na katerem je Marolt nato do smrti deloval kot predavatelj za etnomuzikologijo. V tem obdobju je bila inštitutska ureditev zgled za vse podobne nastajajoče inštitute po tedanji Jugoslaviji. Leta 1949 se je Inštitut osamosvojil in deloval pod okriljem Ministrstva za znanost in kulturo, izvedena je bila sistematizacija delovnih mest, raziskovanje pa je bilo razdeljeno na tri področja: področje za ljudsko glasbo, ljudska pesemska besedila in ljudski ples.

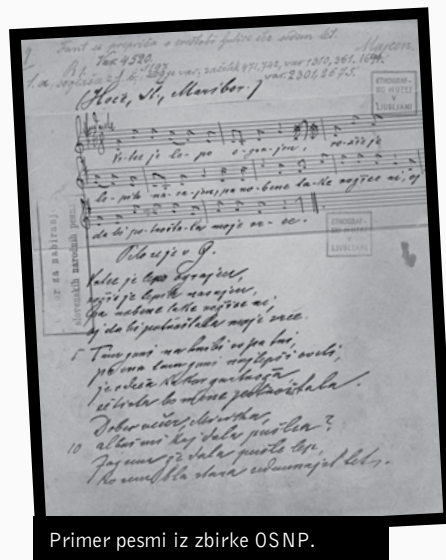
Izjemno težko obdobje za Inštitut je bilo med leti 1951–1955, saj je Inštitutu stalno grozilo, da bo izgubil svojo samostojnost. Leta 1951 je namreč umrl France Marolt in na njegovo mesto naj bi prišel dr. Valens Vodušek, a je ta moral prevzeti dolžnosti ravnatelja Opere, zato je štiri leta bila v. d. ravnatelj GNI Marija Šuštar. 9. februarja 1952 je v *Slovenskem Poročevalcu* izšel »Poziv slovenskim folkloristom,« naj vendar nekaj storijo, saj pristojno ministrstvo ni storilo ničesar, da bi uredilo razmere v

GNI. Za »lastništvo« Inštituta so se potegovali Etnografski muzej kot Akademija za glasbo in tudi SAZU. A vse do leta 1972 je Inštitut vendarle ohranil samostojnost.

Valens Vodušek. Iz fotoarhiva GNI.

Po dolгих letih neuspešnega Maroltovega prizadevanja za nabavo snemalnih naprav, je šele po njegovi smrti leta 1954 GNI le dobil prvi magnetofon Grundig in baterijski magnetofon Magnemite Portable, ki ga je priskrbel ameriški psiholog češkega rodu Josef Brožek, profesor na univerzi v Minneapolisu. Prvi posnetek z grundigom je bil narejen 13. avgusta istega leta, ko je takratni minister Heli Modic v Inštitutu zapel iz svojega rojstnega Iga znano pesem *Svitaj se, svitaj beli dan*. Na terenu pa sta prenosni baterijski magnetofon uporabili Marija Šuštar in dr. Zmaga Kumer, ko sta šli z njim snemat v Belo krajino. S tem so bili postavljeni temelji zvočnega dela arhiva Inštituta. Rokopisni del arhiva pa se je obogatil, ko je 1957 v hrambo dobil zbirko Odbora za nabiranje narodnih pesmi (OSNP), ki je nastala med letoma 1904 in 1914 in z 234 snopiči in več kot 13.000 pesmimi predstavlja eno izmed najpomembnejših zbirk ljudskih pesmi. Inštitutu jo je v trajno hrambo izročil Etnografski muzej.

Primer pesmi iz zbirke OSNP.

Ekipa RAI in GNI v Režiji leta 1962. Spodaj od leve: G. Nataletti, Uroš Krek, Italo Tejo, Marija Šuštar, Milko Matičetov, gospa Nataletti. Zada: Pino Vecchiet in Valens Vodušek. Iz fotoarhiva GNI.

Inštitut je v teh zgodnjih letih organiziral tečaj Laban-Knustove kinetografije ali labanotacije, in sicer leta 1956 ter 1957, ki so se ga udeležili raziskovalci ljudskih plesov in nekateri drugi folkloristi iz vse Jugoslavije. S tem je bila po zaslugi GNI uvedena labanotacija kot edina veljavna plesna pisava v vse Inštitute, zato so etnokoreologi opustili do tedaj znane načine zapisovanja plesov. Leta 1961. je bilo organizirano posvetovanje o klasifikaciji pesemskih besedil, ponovno ob udeležbi zastopnikov z vse Jugoslavije. Leta 1962 pa se je prva slovensko-italijanska terenska odprava (iz Italije dr. Giorgio Nataletti ter iz Inštituta za slovensko narodopisje dr. Milko Matičetov) podala v Režijo in s tem začela glasbenonarodopisno raziskovanje te, takrat premalo znane doline, naseljene s slovensko manjšino. Inštitut je v tem obdobju samostojno posnel vrsto etnoloških dokumentarnih filmov (npr. *Režija – deveta dežela*, *Prišel je Kurent*, *Pomladne igre*), od katerih je film *Lončene piščalke* v avtorstvu Uroša Kreka in z besedilom Zmage Kumer prejel tudi bronasto medaljo na festivalu amaterskega filma. Ti filmi so danes, ko so v digitalizirani obliki dostopni tudi širši javnosti, izjemen dokument časa, prostora in izročila.

V okviru Slovenske matice je leta 1964 na pobudo takratnega tajnika Franceta Bernika zrasel načrt za izdajo zbirke *Slovenske ljudske pesmi* in leta 1971 je izšla prva knjiga obsežnega znanstveno-kritičnega korpusa SLP. Leta 1966 je GNI na Bledu organiziral sestanek mednarodne skupine IFMC (International Folk Music Council/Mednarodno združenje za ljudsko glasbo pri UNESCO) za katalogizacijo melodij ljudskih pesmi. Istega leta je z RTV SLO posnel prvo oddajo z naslovom *Slovenska zemlja v pesmi in besedi*, leta 1967 pa je Inštitut pri Jugotonu izdal prvo LP-ploščo z naslovom *Slovenska ljudska pesem* in v Ljubljani soorganiziral tudi veliki mednarodni muzikološki kongres.

Leta sobivanja z etnologi

Leta 1972 je bil Inštitut kljub obljubi tedanjega predsednika SAZU-ja dr. Josipa Vidmarja dr. Valensu Vodušku že iz leta 1958 o tem, da bo »Inštitut za etnomuzikologijo« samostojen inštitut v okviru SAZU, priključen Inštitutu za slovensko narodopisje SAZU kot Sekcija za glasbeno narodopisje. Istega letu so sodelavci Sekcije organizirali simpozij mednarodne študijske skupine za raziskovanje ljudskih balad (Kommission für Volksdichtung- KfV, Société Internationale d'Ethnologie et de Folklore - SIEF/Študijska komisija za raziskovanje ljudskih balad, Svetovno združenje folkloristov in etnologov) v Škofji Loki. Leta 1976 se je na željo koroških Slovencev v Avstriji začelo etnomuzikološko raziskovanje tamkajšnjega glasbenega izročila in na podlagi teh raziskav je izšla zbirka *Slovenske ljudske pesmi* Koroške. Leta 1978 je bila izvedena glasbeno-plesna kulturološka raziskava rudarske kolonije »Terezija« v Trbovljah. 1981 je izšla druga knjiga iz zbirke *Slovenske ljudske pesmi*. Maja 1983 je sekcija organizirala simpozij mednarodne študijske skupine za raziskovanje glasbil pri ICTM (International Council of Traditional Music/Mednarodni svet za tradicijsko glasbo, prej IFMC) v Piranu. Z gradivom iz Porabja je sekcija začela tudi novo serijo gramofonskih plošč z naslovom *Slovenska glasba, Zvočni primeri izvirne ljudske glasbe*. Prva plošča Porabje je izšla leta 1979, druga (dvojna) *Koroška* pa leta 1983.

Leta 1984 je Sekcija za glasbeno narodopisje ISN ZRC SAZU ob svoji 50-letnici prejela visoko državno odlikovanje, in sicer Red zaslug za narod s srebrnimi žarki. Takrat je organizirala tudi zelo obiskano razstavo s historičnim pregledom delovanja Inštituta in rezultati raziskovanja. Leta 1988 je Sekcija ponovno obiskala Režijo, kjer je organizirala praznovanje in koncert

Mirko Ramovš prejema nagrado.

ob 150-letnici delovanja društva Gruppo Folkloristico Val Resia/Folklorna skupina iz Rezije. Predstojnik Sekcije je bil takrat Mirko Ramovš, ki je bil hkrati predstojnik celotnega Inštituta za slovensko narodopisje. Leta 1990 se je Sekcija z Wolfove preselila na Novi trg 5/II, kjer je leta 1991 postal ISN-jev predstojnik Julijan Strajnar. 1992 . je prejela dr. Zmaga Kumer Herderjevo nagrado in istega leta je izšla tretja knjiga SLP (Več o nagradah do leta 1999 glej Terseglav 2000).

Ponovna samostojnost

Leta 1994 je Inštitut pridobil nove prostore za zvočni arhiv in studio ter podpisal medakademijsko pogodbo o znanstvenem sodelovanju, ki so jo sklenili Slovenska in Avstrijska akademija znanosti in umetnosti ter GNI in Phonogrammarchiv z Dunaja. Začetni pilotski projekt teh institucij je bil »Shranjevanje in varovanje posnetkov slovenskega gradiva z avstrijskega Koroškega.« To sodelovanje je pomenilo tudi nov način inštitutskega raziskovanja in projektne financiranja. Istega leta je po sklepu predsedstva SAZU GNI ponovno postal samostojen in-

Prva iz serije zgoščenk Iz arhiva Glasbenonarodopisnega inštituta.

stitut, predstojnica je postala dr. Marjetka Golež Kaučič. V tem obdobju je Inštitut izvajal raziskovalno nalogo kontinuiranega izdajanja zbirk slovenskih ljudskih pesmi, raziskavi z naslovom »Etnomuzikološka podoba slovenskega ljudskega glasbenega in zvočnega izročila« in »Slovenski ljudski plesi,« hkrati pa je začel izvajati projekt »Preureditev in zaščita zvočnega arhiva GNI ZRC SAZU.« Leta 1996 je Inštitut pričel z izdajanjem zbirke zgoščenk z naslovom *Iz arhiva Glasbenonarodopisnega inštituta*.

V letu 1997 je organiziral odmeven svetovni kongres raziskovalcev balad (Kommission für Volksdichtung – KfV) v Gozdu Martuljku in 1998 začel s koncerti *Zajuckaj in zapoj*.

Istega leta je dr. Zmaga Kumer prejela državno nagrado – Zoisovo nagrado za življenjsko delo, izšla je četrta knjiga SLP. Leta 1999 se je začel izvajati prvi raziskovalni program z naslovom »Raziskave slovenske glasbene in plesne kulture« (1999–2004). Rezultati raziskovalnega dela so tudi v tem obdobju izjemni, poleg knjig, člankov in drugih razprav, a jih je preveč, da bi jih tu naštevati (več glej Terseglav 2000).

Leta 2002 je Mirko Ramovš prejel Zoisovo nagrado za življenjsko delo, dr. Marjetko Golež Kaučič pa so izvolili za podpredsednico Študijske komisije za raziskovanje balad (Kommission für Volksdichtung, Société International d'Ethnologie et de Folklore). Leta 2003 je pričela izhajati zbirka znanstvenih monografij *Folkloristika*. Po letu 2004 se je krepilo tako projektno kot programsko raziskovanje, a tudi sodelovanje v mednarodnem prostoru s projekti ter vključevanjem sodelavcev Inštituta v upravne odbore strokovnih znanstvenih združenj, saj so

Fotografija udeležencev mednarodnega simpozija raziskovalcev balad Sora pri Medvodah. Iz fotoarhiva GNI.

dr. Marjetko Golež Kaučič leta 2004 izvolili za članico upravnega odbora Sociètè International d'Ethnologie et de Folklore (SIEF) in mag. Draga Kuneja za sekretarja tehničnega komiteja International Association of Sound and Audiovisual Archives/ Mednarodno združenje zvočnih arhivov (IASA). Leta 2005 je Inštitut organiziral mednarodni simpozij »Ljudska pesem kot družbeni izziv,« leta 2006 digitaliziral celotno zbirko OSNP. Ta je sedaj tudi v kopiji shranjena v knjižnici Golda Meir, University of Wisconsin, Milwaukee, ZDA. Leta 2007 je izšla obsežna peta knjiga *SLP* z družinskimi pripovednimi pesmimi.

V tem obdobju je Inštitut vzpostavil digitalno bazo »Etnomuzika« in spletišče »Klik v domovino.« Leta 2009 je Inštitut organiziral mednarodni interdisciplinarni simpozij »Kam bi s to folkloro?« in ga posvetil leta 2008 preminuli dr. Zmagi Kumer.

Zmaga Kumer. Iz fotoarhiva GNI.

Knjiga Slovenske ljudske pesmi V.

V okviru programa Ljubljana – prestolnica knjige je leta 2010 pripravil razstavo *Od ust do knjige*, ki je nato gostovala še v Petanjcih, na Ravnah na Koroškem in v Borovljah v Avstriji. Leta 2013 je dr. Mojca Kovačič postala predstavnik nacionalnega odbora Mednarodnega sveta za tradicijsko glasbo (ICTM) za Slovenijo in istega leta je začela izhajati druga znanstvena zbirka *Folkloristični zvezki* (več glej www.gni.zrc-sazu.si).

Glasbenonarodopisni inštitut danes

Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU na temeljih terenskih raziskav, evidentiranja in kritični obdelavi virov in gradiva, sistematizaciji, katalogizaciji in digitalizaciji terenskega in arhivskega gradiva ter s sodobnimi koncepti in diskurzi sistematično in

Knjigi Pritrkavanje iz zbirke Folkloristika in Fantje se zbirajo iz zbirke Folkloristični zvezki.

načrtno raziskuje najširše področje ljudske duhovne kulture oziroma glasbene folklorne (folklorne pojavi, tipologije žanrov, zoofolklor, imaginacije ljudskega v pesmi, glasbi in plesu, godčevstvo, migracije ljudskega plesa, vprašanja računalniške/digitalne folkloristike in etnomuzikologije idr.). Z raziskavami osvetljuje vprašanje izvira, recepcije, posredovanja in spreminjanja prvin ljudske duhovne kulture, ki oblikujejo kulturno identiteto Slovencev in njeno povezanost z evropskim in svetovnim prostorom. S samostojnim zvočnim arhivom opravlja poslanstvo zaščite in varovanja neprecenljive kulturne dediščine. Na Inštitutu danes deluje dvanajst sodelavcev in sodelavk. Izvaja na dodiplomski in podiplomski ravni v Ljubljani in Novi Gorici, na podiplomski ter s projekti in drugimi formalno deluje v mednarodnem prostoru. Kljub poslanstvu pa je Inštitut že nekaj let v finančnem položaju, saj so sistem evalvacij in metodologije ocenjevanja projektov, sredstev za delovanje Inštituta, zmanjševanje plače in raziskave ter nestabilno financiranje povzročili, da je naše poslanstvo okrnjeno negotova (več glej Golež Kaučič 2014,

Dediščina osemdesetletnega raziskovanja ske pesmi, glasbe in plesa je shranjena v arhivu natisnjena v obliki knjig, zbornikov, monografij, plošč in predstavljena javnosti skozi radijske in televizijske oddaje, dokumentarne filme, intervjuje, seminarje in prek pedagoške dejavnosti. O pomenu (in dosežkih) Inštituta za slovensko folkloristično, etnomuzikološko, etnološko vedo in humanistiko nasploh ter za krepitev slovenske nacionalne identitete pa bodo presojali znanjci.

#Viri

1. Cigoj Krstulović, Nataša. Prizadevanja Glasbene matice za ohranitev in oživitev ljudske glasbene dediščine ter ustanovitve Inštituta za raziskovanje slovenske glasbene folklorne leta 1934. *Traditiones* 43/2 (2014): 213–236.
2. Golež Kaučič, Marjetka. Portret Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU ob njegovi osemdesetletnici. *Traditiones* 43/2 (2014): 6–8.
3. Kumer, Zmaga (ur.). *Ob 50-letnici ustanovitve Folklornega inštituta*. Ljubljana: ZRC SAZU, ISN, 1984.
4. Terseglav, Marko (ur.). *65 let Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU*. Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC, 2000.
5. Vogel, Milan. Narodnoprebudniški sentiment, ki je zrasel v inštitut. *Delo*, 30. januar 2014.
6. www.gni.zrc-sazu.si

Fotografija sodelavcev GNI iz leta 2011. Spredaj od leve. Dr. Rebeka Kunej, dr. Marjeta Pisk, dr. Mojca Kovačič, dr. Marjetka Golež Kaučič, dr. Marija Klobčar, dr. Urša Šivic. Zadaj od leve: dr. Drago Kunej, Peter Vendramin, Mirko Ramovš, dr. Marko Terseglav, Julijan Strajnar, mag. Robert Vrčon, dr. Gregor Strle.